

Keywords: university library; electronic resources of higher educational institutions libraries; scientometrics; international library subscription; scientific and technical library of the National University "Lviv Polytechnic"; library of the Ukrainian Catholic University

References

1. Vovk N. S. (2022). Vykorystannia biblioteknykh storinok u sotsialnykh merezhakh z metoiu moralno-informatsiinoi pidtrymky chytachiv u berezni—kvitni 2022 roku. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury*, 61, pp. 94—105.
2. Voskoboinikova-Huzieva O. V. (2014). *Stratehii rozvytku bibliotekno-informatsiinoi sfery Ukrainy: henezys, kontseptsii, modernizatsiia* : monohrafiia. Kyiv: Akadempriodyka.
3. Hrabar N. H. (2012) Sotsialno-psykholohichni problemy spilkuвання u virtualnii realnosti. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 3—4, pp. 82—85. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2012_3-4_13.
4. Onyshchenko O. S. [ta in.]. (2013). *Informatyzatsiia i modernizatsiia sotsiokulturnoi sfery suspilstva: vzaiemodii ta rozvytok* : monohrafiia. Kyiv: Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho.
5. Molchanova S. A. (2018). Biblioteka ZVO yak centr formuvannya navichok zdorovogo sposobu zhyttya studentiv. *Naukovi praci Kam'yanec-Podil'skogo nacionalnogo universitetu imeni Ivana Ogiyenka. Seriya: Bibliotekoznavstvo. Knigoznavstvo*, 5, pp. 178—184.
6. Najvidomishi biblioteki Lvova. (n. d.). *Nacionalna spilka pismennikov Ukrainy*. Available at: <https://nspu.com.ua/novini/najvidomishi-biblioteki-lvova/>.
7. Najvidomishi biblioteki Lvova. (n. d.). *Ya Lviv'yanin*. Available at: <http://surl.li/wfvsvx>.
8. Bielous I. O. & Shyshka O. V. (2009). *Naukovo-tehnichna biblioteka Natsionalnogo universytetu "Lvivska politehnika"* : monohrafiia. Lviv.
9. Pavlusha T. (2016). Tezi dopovidej. *Biblioteka. Nauka. Komunikaitsiia: formuvannya natsionalnogo informatsiinoho prostoru : materiali mizhnar. nauk. konf. (Kiyiv, 4—6 zhovt. 2016 r.)*. Kyiv: NBU im. V. I. Vernadskoho.
10. Shekeneva V. I. (2018). Biblioteka zakladu vyshchoi osvity — oseredok formuvannya kultury akademichnoi dobrochesnosti. *Naukovi pratsi Kamianets-Podil'skoho natsionalnogo univer-sytetu im. I. Ohienka. Seriya: Bibliotekoznavstvo. Knyhoznavstvo*, 5, pp. 192—196.
11. Shemaieva H. V. (2012). Tendentsii rozshyrennia vzaiemozviazkiv biblioteky usystemi sotsial-nykh komunikatsii. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 2, pp. 60—65.
12. Yaroshenko T., Serbin O. & Yaroshenko O. (2019) Vidkryta nauka: rol universytetiv ta bibliotek u suchasnykh zminakh naukovoї komunikatsii. *Tsyfrova platforma: informatsiini tekhnologii v sotsiokulturnii sferi*, 5 (2), pp. 277—292. doi: <https://doi.org/10.31866/2617-796X.5.2.2022.270132>.
13. Vazhlyvi zmini v biblioteknomu sviti. (n. d.) *UKU. Centr im. mitropolita Andriya Sheptickogo* : veb-sajt. Available at: <https://center.ucu.edu.ua/biblioteka-novyny/vazhlyvi-zminy-v-biblioteknomu-sviti/>.
14. *Naukovo-tehnichna biblioteka Nacionalnogo universitetu "Lvivska politehnika"* : veb-sajt. (n. d.). Available at: <https://library.lpnu.ua/>; *Elektronnij naukovij arhiv Nacionalnogo universitetu "Lvivska politehnika"*. (n. d.). Available at: <https://ena.lpnu.ua/>.
15. Naukovo-tehnichna biblioteka. *Elektronna encyklopediya Lvivskoyi politehniky*. Available at: http://wiki.lpnu.ua/wiki/Naukovo_tehnichna_biblioteka.
16. *Nacionalnij universitet "Lvivska politehnika"* : veb-sajt. (n. d.). Available at: <https://lpnu.ua/tsdn/virtualne-navchalne-seredovyshe>.
17. Biblioteka UKU. *Centr im. mitropolita Andriya Sheptickogo* : veb-sajt. (n. d.). Available at: <https://center.ucu.edu.ua/biblioteka/>.

Надійшла до редакції 9 жовтня 2024 року

УДК 027.7/8.081:004.77](477)(045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2024.11(340).34-41

Тетяна Павленко,

наукова співробітниця відділу

науково-освітніх інформаційних ресурсів

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,

e-mail: tetana1806@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3244-7897>

Упровадження цифрових ресурсів у роботу освітянських бібліотек: виклики та можливості

У статті досліджено аспекти адаптації освітянських бібліотек до умов епохи цифровізації, особливості їх інноваційної діяльності, інтеграції електронних ресурсів у бібліотечне середовище. Заходи з модернізації роботи освітянських бібліотек передбачають упровадження сучасних технологій, урізноманітнення електронних ресурсів, удосконалення пошукових систем, надання онлайн-послуг та інших сервісів, що дають

користувачам змогу зручно та ефективно здобувати потрібну інформацію, допомагають бібліотекам залишатися конкурентоспроможними в цифровому середовищі. З'ясовано, що завдяки сучасним інформаційним технологіям бібліотеки забезпечують швидкий і зручний доступ до ресурсів, ефективно проведення дистанційного навчання й досліджень, що сприяє підвищенню рівня обслуговування користувачів і розвитку бібліотечної галузі.

Констатовано, що важливим аспектом діяльності освітянських бібліотек є підвищення кваліфікації бібліотечного персоналу. Фахівці мають бути готовими до роботи з новими технологіями та методами, що мають вдосконалювати та урізноманітнювати обслуговування користувачів. Окрім того, бібліотеки можуть співпрацювати з IT-компаніями для ухвалення та реалізації інноваційних рішень.

Підсумовано, що активна взаємодія бібліотек з освітніми установами та іншими організаціями допоможе їм адаптуватися до змін і стати центрами інформаційної підтримки освітян. Завдяки обміну ресурсами, навчальними матеріалами й інноваціями освітянські бібліотеки стають важливими партнерами педагогічної спільноти в пошуку та забезпеченні доступу до актуальної інформації, створенні конкурентоспроможних освітніх програм тощо.

Ключові слова: цифрові ресурси; освітянські бібліотеки; інформаційні технології; бібліотечні сервіси

Постановка проблеми. Сучасна освітянська бібліотека є невіддільною частиною глобального інформаційного простору, адже відіграє важливу роль у навчальних, культурних і соціальних аспектах життя. Дослідження, присвячені розвитку бібліотек закладів освіти, особливо актуальні в контексті трансформації інформаційно-освітнього середовища. Цифрова доба надає нові можливості для модернізації освітнього сектору загалом та освітянських бібліотек зокрема.

На початку XXI ст. розпочався процес трансформації бібліотек у відкритий цифровий багатофункціональний простір, що об'єднує всіх учасників навчального процесу. Мета сучасної бібліотеки навчального закладу — стати інтегрованим центром інформаційної підтримки навчального та науково-дослідного процесу.

Освітянські бібліотеки є не лише структурними підрозділами закладів освіти, а й активними підсистемами, які допомагають втілювати у життя стратегічні завдання шкіл та університетів, впливаючи на якість освітніх послуг.

Дослідження проблем розвитку провідних освітянських бібліотек в епоху цифровізації, визначення пріоритетів діяльності, напрямів і завдань, спрямованих на реалізацію державної політики у сфері реформування освіти, вважаємо актуальним і науково перспективним.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання цифрової трансформації освітянських бібліотек вивчали українські науковці О. Башун, Т. Вилегжаніна, О. Воскобойнікова-Гузєва [2], С. Горова, Л. Дубровіна, Л. Костенко, І. Лобузін, О. Онищенко, В. Попик, І. Хемчян [4], В. Добровольська [5], Н. Кропачева [6; 8], О. Кузьмінська [9], О. Сербін, Г. Солоїденко, І. Шевченко, Т. Ярошенко та інші.

Глобалізаційний контекст процесів цифрової трансформації освітянських бібліотек досліджу-

вав С. Денбовецький [3], а питання інтеграції електронних ресурсів у бібліотечному середовищі закладу вищої освіти — І. Бондар [1]. Концепцію Бібліотеки 4.0. аналізували С. Назаровець та Є. Кулик [7].

Порушену проблематику також розглядали закордонні науковці К. Konings, R. Dekker [11], B. Walsh, H. Rana [13].

Мета статті — дослідити особливості інноваційної діяльності бібліотек в епоху цифрового суспільства та глобалізації; проаналізувати аспекти інтеграції електронних ресурсів у бібліотечне середовище освітніх закладів; виявити переваги та недоліки, пов'язані з цим процесом.

Методи дослідження. Під час дослідження застосовано загальнонаукові методи дедукції й індукції, аналізу й синтезу, порівняння, узагальнення, абстрагування й конкретизації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні бібліотеки змушені адаптувати діяльність до мінливих умов зовнішнього та внутрішнього середовища, що передбачає трансформацію традиційних функцій з огляду на виклики цифрової доби.

Зміна характеристик освітнього середовища позначається на бібліотечній сфері загалом і на характері співпраці між навчальними закладами зокрема. Один з основних напрямів — розвиток взаємодії освітянських бібліотек, передовсім наукових, із бібліотеками закладів вищої освіти, середніх професійних навчальних закладів, шкільними бібліотеками. Така комунікація не лише суттєво підвищує якість бібліотечних матеріалів і послуг, а й сприяє розвитку науково-освітньої інфраструктури. Поглиблення співпраці забезпечує доступ до великих інформаційних ресурсів, стимулює обмін досвідом між фахівцями та створення єдиної інформаційно-освітньої мережі. Цей процес безпосередньо

впливає на ефективність інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів і підвищує якість освітніх програм для всіх учасників навчального процесу. Важливо розробити спільні стратегії, стандарти й практики, що забезпечать комунікацію між усіма учасниками освітнього та бібліотечного секторів.

У нинішніх умовах найрезультативнішою є співпраця в галузі інформаційних технологій, завдяки якій з'являється можливість використання бібліотечних ресурсів "сторонніми" особами без шкоди для інтересів основних користувачів, гарантується цілісність інформаційного обслуговування, зберігаються елементи фінансування, репутації та конкурентоспроможності бібліотек. Окрім того, ця співпраця позитивно впливає на розвиток бібліотечних установ як ресурсних центрів дистанційної освіти, що відповідає стратегіям і тенденціям реформ освітньої галузі.

Сучасна бібліотека як інформаційно-комунікаційна система продукує та концентрує інформаційні ресурси у традиційній та електронній формах, надає вільний доступ до них і є посередником у соціальній комунікації. Основний критерій оцінювання діяльності бібліотеки — рівень організації інформаційних ресурсів. Завдяки впровадженню новітніх інформаційних технологій бібліотеки стають привабливішими для веборієнтованих користувачів (дослідників, викладачів, учителів), а також для представників "цифрового покоління". У цьому контексті зростає значення бібліотечно-інформаційної діяльності зі створення електронних каталогів, баз даних, науково-довідкових матеріалів, надання онлайн-доступу до віддалених інформаційних ресурсів інших бібліотек, інформаційних центрів і мереж.

Донедавна інформаційне забезпечення освітнього процесу в навчальних закладах базувалося на традиційних інформаційних ресурсах (бібліотечних фондах). Реалізація концепції нової української школи, реформи у вищій освіті та низка суспільно значущих подій, як-от пандемія COVID-19 і повномасштабне вторгнення РФ, змусили оптимізувати процеси формування та використання інформаційних ресурсів освітянських бібліотек. У контексті нової парадигми освіти формується нова філософія їхніх функцій. У пріоритеті — сервісна діяльність, спрямована на підвищення ефективності та якості забезпечення інформаційних потреб користувачів, а також спільне створення та використання інформаційних ресурсів.

Упродовж останніх років освітянські бібліотекарі активно досліджують, обговорюють і

практикують напрями обслуговування користувачів різних вебплатформ у мережевому середовищі. Перші спроби створення й використання онлайн-бібліотек у нашій країні були здебільшого хаотичними й викликали суперечки щодо їх ефективності. Згодом бібліотеки планували розроблення нових сервісів з огляду на потреби користувачів, тенденції технологічного розвитку та стан інформаційного ринку, демонструючи успішний досвід модернізації бібліотечно-інформаційних послуг і вміння адаптуватися до викликів зовнішнього середовища. В осяжному майбутньому трансформаційні процеси в бібліотеках безпосередньо залежатимуть від подальшого вдосконалення інформаційно-комунікаційних технологій.

У XXI ст. розвиток бібліотечної справи тісно пов'язаний із поняттями Бібліотека 2.0, Бібліотека 3.0 та Бібліотека 4.0.

У 2005 р. Т. О'Рейлі, прихильник руху за вільне програмне забезпечення (ПЗ), опублікував статтю "Що таке Веб 2.0", в якій визначив найважливіші принципи розвитку глобальної веб-спільноти того часу, які назвав Веб 2.0. Науковець акцентував на особливій ролі користувачів інтернет-сервісів Веб 2.0, котрі перетворювалися з пасивних "споживачів інформації" на "творців інформації", виробляючи, доповнюючи й перевіряючи контент, роблячи сервіси Веб 2.0 повнішими й досконалішими [10].

Термін Веб 2.0 швидко набув популярності й сприяв появі схожих понять, зокрема й Бібліотека 2.0, що позначає: "...використання інтерактивних, спільних, мультимедійних вебтехнологій для бібліотечних вебсервісів і потреб колекцій". За аналогією з протиставленням Веб 1.0 проти Веб 2.0 бібліотекарі почали розглядати Бібліотеку 1.0 як консервативну й традиційну, з пасивними користувачами. Натомість модель Бібліотека 2.0 відходить від архаїчних схем обслуговування, а провідну роль у процесі формування основних послуг відіграє активна участь користувачів.

Концепція Бібліотека 2.0 мала базуватися на таких принципах: широке використання мультимедіа; орієнтованість на читача; можливість спілкування з іншими користувачами та працівниками бібліотеки. Однак головна ідея Бібліотеки 2.0 полягає в тому, що бібліотечні установи мають виконувати не лише пошукову функцію, а й надавати користувачам можливість безпосередньо впливати на їхню діяльність.

В українських книгозбірнях ідея Бібліотеки 2.0 не набула підтримки. Немає даних про те, як

ці інновації сприймають користувачі, наскільки вони ефективні, скажімо, коли зростає кількість документів, які видають на руки.

Використання вікітехнологій в українських бібліотеках здебільшого обмежувалося редагуванням і створенням статей у відкритій багатомовній онлайн-енциклопедії "Вікіпедія". До того ж ця діяльність мала стохастичний характер. Серед оригінальних бібліотечних вікіпроектів варто згадати "Короткий посібник користувача АБІС Коха". Однак через невелику кількість українських бібліотек із відкритими автоматизованими бібліотечно-інформаційними системами Коха лише обмежене коло читачів змогло скористатися проектом.

Модель Бібліотека 3.0 є своєрідним гібридом попередніх версій. Невиправдані очікування від головної ролі користувача в розвитку бібліотечних послуг вплинули на те, що саме бібліотекар став посередником між інформацією та читачем. Наприклад, фолксономію — практику спільної класифікації інформації за допомогою довільно обраних міток, яка стала невіддільною частиною Бібліотеки 2.0, замінив новий стандарт каталогізації — Resource Description and Access (RDA), що містить інструкції та принципи опису інформаційних ресурсів і доступу до них. Якщо ідеї Бібліотеки 2.0 було частково реалізовано завдяки зусиллям певних бібліотечних колективів та окремих фахівців українських книгозбірень, то якісна реалізація концепції Бібліотека 3.0 потребувала скоординованих дій широкого кола осіб і без загальної підтримки бібліотечної спільноти виявилася вкрай проблематичною.

Водночас ресурси та сервіси, створені в межах Веб 3.0, успішно розвиваються, багато дослідників вже обговорюють концепцію Веб 4.0 — четверте покоління розвитку інтернету, що поєднує штучний інтелект, інтернет речей, блокчейни, метавсесвіти та доповнену реальність, є симбіозом людини й машини.

Реалізація моделі Бібліотека 4.0 не може базуватися лише на технологіях, адже пов'язана зі зміною пріоритетів інформаційних потреб користувачів, трансформацією бібліотечних сервісів і послуг, переосмисленням моделей організації та фінансування інформаційної галузі загалом. Щоб комплексно проаналізувати перспективи формування загальної концепції Бібліотека 4.0, слід врахувати прогнози американського Центру бібліотек майбутнього, що працює над визначенням перспектив розвитку бібліотек. Аналітики оперативно відстежують і вже впроваджені бібліотечні інновації, й ті, що пере-

бувають на стадії розроблення, відтак формують висновки за соціальними, технологічними, освітніми, екологічними, політичними, економічними та демографічними категоріями [12].

Наразі основу концепції Бібліотека 4.0 становлять високі технології, завдяки яким користувачі можуть ефективно взаємодіяти між собою та комп'ютером у роботі й повсякденній діяльності. Водночас фізичний простір бібліотеки — місце, де відвідувачі комфортно спілкуються, не втрачає актуальності. Зокрема, спеціально обладнані творчі лабораторії в державних, освітніх і приватних установах, що дістали назву MakerSpaces (FabLab, HackSpace та TechShop), або креативний простір, викликають значний інтерес і прихильників, і скептиків інноваційних технологій.

З розвитком нових методів освіти, що передбачають активне самонавчання, зростає кількість бібліотечних мейкерспейсів, які пропонують можливості для співпраці, проектної та дослідницької діяльності, створення прототипів. Водночас для підтримки освітніх інновацій бібліотекарям, окрім організації доступу до сучасних технологій і підтримання ефективних комунікаційних процесів між користувачами й авторитетними джерелами, потрібно каталізувати зміни в аудиторії, зокрема нові навички та типи освітньої культури.

Прогнозовано, що основу Бібліотеки 4.0 формуватимуть читачі, бібліотекарі й технології штучного інтелекту (ТШІ). Оскільки використання ТШІ назавжди змінить модель забезпечення інформаційних потреб користувачів, бібліотекарі мають знайти своє місце в новій інформаційній екосистемі, враховуючи, що ці технології постійно вдосконалюються. Сфери інформаційної діяльності, в яких комп'ютери здатні працювати ефективніше, швидко роботизуватимуть. Більшість рутинних і монотонних завдань, найімовірніше, виконуватимуть машини. І це будуть не лише механічні завдання, а й дії, пов'язані з аналізом і пошуком інформації для користувача (наприклад, надання фактографічних довідок, складання списків рекомендованої літератури тощо).

Попри те, що машини не мають собі рівних за швидкістю надання доступу до інформації, в окремих випадках бібліотекарі здатні краще, ніж штучний інтелект, передбачити й забезпечити інформаційні потреби користувачів. Не слід забувати, що діяльність компаній, присутніх на ринку інформаційних продуктів і послуг, насамперед спрямовано на отримання прибутку,

просування продуктів і підтримку обізнаності споживачів. Сучасні пошукові алгоритми, які використовують у соціальних мережах, на популярних сайтах і сторінках інтернет-магазинів, побудовані так, аби надавати інформацію, релевантну запитам конкретних користувачів. Цього результату досягають завдяки попередньому збиранню та аналізу персональних даних. У цьому контексті бібліотекарі, обізнані щодо ризиків використання персональних даних в інтернеті, можуть відігравати важливу роль у питаннях безпеки та етики у вебпросторі.

Особливості розвитку бібліотечно-інформаційних установ, зокрема освітянських, у цифрову добу якнайкраще ілюструє досвід роботи бібліотек провідних європейських закладів вищої освіти.

Бібліотека Кембриджського університету (Велика Британія) зазнала докорінної модернізації напрямів роботи завдяки оцифруванню значного обсягу ресурсів. Тепер рідкісні та цінні матеріали доступні для здобувачів освіти, дослідників і громадськості. Ключовими складниками успіху є партнерство з фахівцями, значні інвестиції в технології та постійні зусилля для підтримання й розширення цифрових колекцій.

Бібліотека Стенфордського університету (США) — лідер у впровадженні новітніх технологій, поміж яких трендові пошукові інструменти, мобільні застосунки та персоналізовані онлайн-портали, які поліпшують взаємодію користувача з інтернетом. Головні чинники успіху: технологічні інновації, інвестиції в навчання персоналу та безперервне вдосконалення на основі зворотного зв'язку з користувачами.

Бібліотека Делфтського технічного університету (Нідерланди) досягла значного прогресу у сфері відкритого доступу й надає безоплатний доступ до великих сховищ наукових матеріалів. Основні фактори успіху: дотримання політики відкритого доступу, співпраця з іншими організаціями, створення потужної інфраструктури для поширення ресурсів.

Бібліотека Робертса (Канада), яка є частиною бібліотечної системи Університету Торонто, здійснила реконструкцію, щоб створити сучасне та гнучке навчальне середовище відповідно до унікальних потреб студентів. Головними чинниками успіху є врахування потреб користувачів, розроблення просторів для різних стилів навчання, інтеграція доступності й інклюзивності у проектування [1].

Також вартій уваги досвід успішної модернізації бібліотек українських закладів вищої освіти.

Науково-технічна бібліотека Національного університету "Львівська політехніка" реалізувала проєкт "Інтерактивна бібліотека", що мав на меті модернізацію бібліотечних послуг і підвищення рівня обслуговування користувачів завдяки наданню доступу до вдосконалених пошукових систем, цифрових ресурсів та електронного доставляння документів. Основні чинники успіху: інтеграція новітніх технологій, навчання персоналу цифрових навичок і потужна організаційна підтримка.

Науково-технічна бібліотека Одеського національного морського університету успішно впровадила цифровий репозитарій, який забезпечує зберігання та надає доступ до наукових публікацій університетських викладачів і дослідників. Ця ініціатива сприяє розвитку відкритого доступу до наукової інформації в Україні завдяки гармонійному поєднанню технічного досвіду, відданості працівників бібліотеки та незмінної підтримки адміністрації університету для забезпечення стійкості цифрового репозитарію.

Наукова бібліотека Харківського національного університету радіоелектроніки інтегрувала широкий спектр цифрових ресурсів у свої бібліотечні системи, зокрема бази даних, електронні книги та журнали. Окрім того, впроваджено інституційні системи управління, що мають на меті оптимізацію навчального процесу й підвищення його ефективності. Ключовими факторами успіху є потужна інституційна підтримка, співпраця з іншими бібліотеками та систематичне навчання персоналу з метою якнайповнішого використання потенціалу цифрових інструментів і сервісів [1].

Успішні інноваційні проєкти також було реалізовано в національних і державних бібліотеках України.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського долучилася до процесів цифрової трансформації, започаткувавши проєкт "Електронна бібліотека України" (ELibUkr). В його межах створено платформу для обміну цифровими ресурсами, як-от журнали й електронні книги, між бібліотеками-учасницями. Головними чинниками успіху є ефективна співпраця між установами-партнерами, регулярні інвестиції в технології та навчання персоналу бібліотек управління цифровими ресурсами.

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського є національним галузевим книгосховищем і центром для спеціалістів у галузі освіти, що активно використовує різноманітні інформаційні ресурси. Серед них — електронний каталог з базами даних, науково-педагогічна електронна бібліотека з

повнотекстовими документами, віртуальні інформаційно-бібліографічні ресурси, зокрема "Видатні педагоги України та світу", "Видатні бібліотекознавці, бібліографознавці, книгознавці та документознавці України та світу". Вагомими чинниками успіху є ефективна співпраця з партнерами в галузі освіти.

Аналіз прикладів успішної модернізації напрямів роботи освітянських бібліотек свідчить, що основними факторами успіху є співпраця, інновації, інвестиції в технології та навчання персоналу, розуміння потреб користувачів і дотримання політики відкритого доступу. Ці фактори відіграють вирішальну роль у тому, що освітянські бібліотеки не лише успішно адаптуються до мінливого освітнього середовища, а й мають широкий сучасний інструментарій для надання доступу до цінних ресурсів і сервісів дослідникам, студентам і широкій спільноті.

Використання цифрових інструментів і послуг в освітянських бібліотеках має численні переваги, основними з яких є збереження ресурсів (оцифровування друкованих матеріалів допомагає зберегти крихкі чи рідкісні документи для майбутніх поколінь, зменшуючи фізичне зношування); підвищення рівня доступності (цифрові інструменти та служби дають змогу користувачам отримувати доступ до ресурсів бібліотеки з будь-якого місця в будь-який час); співпраця та обмін (цифрові платформи сприяють співпраці та спільному використанню ресурсів між користувачами бібліотек); розши-

рення можливостей пошуку (цифрові служби та інструменти надають можливість користувачам розширити параметри пошуку й швидко знаходити релевантні ресурси, виконувати складний пошук й ефективніше орієнтуватися у великих колекціях); налаштування та персоналізація (цифрові інструменти й послуги можна адаптувати до індивідуальних потреб і вподобань користувачів); різноманітні формати навчання (доступ до широкого діапазону форматів, зокрема статті, електронні книги, мультимедійні навчальні матеріали тощо).

Висновки. Процеси цифровізації діяльності освітянських бібліотек набувають дедалі більшого значення для ефективного функціонування сучасного освітнього середовища. Серед переваг — швидкий доступ до інформації, спрощення дослідницьких процесів і збільшення можливостей для навчання та спільних досліджень.

Упровадження в роботу освітянських бібліотек цифрових інструментів і послуг має важливе значення з погляду доступності ресурсів і фондів, якості обслуговування, адаптивності до сучасних освітніх потреб і технологічних викликів цифрового середовища тощо.

Водночас на шляху модернізації діяльності освітянських бібліотек є бар'єри. Серед найбільших проблем — фінансування, підготовка технічного персоналу, питання авторського права та ліцензування, збереження цифрових даних, конфіденційність і безпека користувачів. Для подолання цих викликів потрібен комплексний підхід.

Список бібліографічних посилань

1. Бондар І. В. Інтеграція електронних ресурсів у бібліотечному середовищі закладу вищої освіти: переваги та виклики. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 2. С. 102—108. URL: https://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4952/Bibliotekoznavstvo_2_2023-102-108.pdf?sequence=1 (дата звернення: 28.10.2024).
2. Воскобойнікова-Гузєва О., Терещенко Н. Вектори стратегічного розвитку наукових бібліотек закладів вищої освіти України, Литви, Польщі. *Науково-педагогічні студії*. 2021. Вип. 5. С. 145—160.
3. Денбновецький С. О. Цифрова трансформація українських бібліотек в умовах глобалізаційних перетворень. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 1. С. 26—33. URL: <https://journals.urau.ua/bdi/article/view/257256> (дата звернення: 28.10.2024).
4. Добко Т., Хемчян І. Науково-методичні засади розвитку освітянських бібліотек як важливого складника освітнього середовища: підсумки наукового дослідження. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2019. Вип. 56. С. 90—100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npbuimviv_2019_56_8 (дата звернення: 28.10.2024).
5. Добровольська В. В., Чередник Л. А. Інноваційна діяльність бібліотек в умовах цифрового суспільства. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 1. С. 5—11. URL: <https://tinyurl.com/3xdvbr32> (дата звернення: 28.10.2024).
6. Інформаційні ресурси бібліотек закладів освіти: формування та використання : практич. посіб. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [Григорєвська О. В., Матвійчук О. С., Варахсіна Н. В., Кропачева Н. М., Бойко С. Т. ; наук. ред.: Пономаренко Л. О.]. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2022. 181 с. (Серія "На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек" ; вип. 28).
7. Назаровець С., Кулик С. Бібліотека 4.0: технології та сервіси майбутнього. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 5. С. 3—14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2017_5_3 (дата звернення: 28.10.2024).

8. Крочева Н. М. Інформаційно-бібліотечні ресурси з питань педагогіки та освіти (за матеріалами сайтів бібліотек університетів Німеччини). *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету* : електрон. наук. фах. вид. 2021. Вип. 10. С. 89—102. URL: <https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/341> (дата звернення: 28.10.2024).
9. Кузьмінська О. Г. Теоретико-методичні засади проектування і застосування цифрового освітнього середовища наукової комунікації магістрів-дослідників : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.10 / Луганський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Старобільськ, 2020. 44 с. URL: <https://tinyurl.com/56ks7hdm> (дата звернення: 28.10.2024).
10. О'Рейлі Т. Веб 2.0. / пер. В. Семенка. URL: <https://www.slideshare.net/slideshow/web-20-9908168/9908168#2> (дата звернення: 28.10.2024).
11. Konings K., Dekker R. Strategy and change management in Delft University of Technology Library. *New Review of Information Networking*. 2005. Vol. 11 (1). P. 109—121.
12. Godin S. *The Big Red Fez: How to Make Any Web Site Better*. Fireside, 2002. 112 с.
13. Walsh B., Rana H. Continuity of academic library services during the pandemic the University of Toronto libraries' response. *Journal of Scholarly Publishing*. 2020. Vol. 51 (4). P. 237—245.

Tetyana Pavlenko,

*Researcher of the Department of Scientific Educational Information Resources
of the Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine*

Integration of digital resources into the work of educational libraries: challenges and opportunities

In light of the intensifying competition in the market of educational services, educational libraries are confronted with novel challenges. The evolving characteristics of the educational environment, coupled with the accelerated pace of technological advancement, necessitate a more proactive approach to collaboration. This collaboration can manifest in various forms, including the exchange of expertise, joint initiatives, and the integration of information technologies.

The article examines the adaptation of libraries to new conditions in the digital era, the distinctive features of innovative activities in educational libraries, and the integration of electronic resources into the library environment. This signifies the implementation of contemporary technologies, diversification of electronic resources, enhancement of search engines, provision of online services and other innovations that facilitate convenient and efficient access to information for users, while simultaneously enabling libraries to retain their relevance and competitiveness in the digital age. It has been demonstrated that information technologies assist libraries in enhancing user service, facilitating rapid and convenient access to resources, and promoting distance learning and research. Electronic catalogues facilitate the expedient identification of desired materials, while databases provide access to current information and online resources enhance research and learning opportunities. This contributes to the advancement of user service and the development of the library industry as a whole.

It has been demonstrated that a significant element of the function of educational libraries is the professional advancement of library personnel. Specialists have to be ready to utilize novel technologies and methodologies that will facilitate the delivery of enhanced user services. Furthermore, libraries will be well-positioned to collaborate with IT companies in the creation and implementation of innovative solutions.

It has been proven that the active interaction of libraries with educational institutions and other organizations is an effective strategy for enabling them to adapt to changes and to become centers of information support for educators. By sharing resources, educational materials, and innovations, libraries can become important partners for educators in identifying and providing access to relevant information, thereby facilitating the development of more competitive educational programmes. This will contribute to improving the quality of education and the development of participants in the educational process.

Keywords: digital resources; educational libraries; information technology; library services

References

1. Bondar I. V. (2023). Intehratsiia elektronnykh resursiv u bibliotechnomu seredovyschchi zakladu vyshchoi osvity: perevahy ta vyklyky. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 2, pp. 102—108. Available at: https://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4952/Bibliotekoznavstvo_2_2023-102-108.pdf.
2. Voskoboinikova-Huzieva O., & Tereshchenko N. (2021). Vektory stratehichnoho rozvytku naukovykh bibliotek zakladiv vyshchoi osvity Ukrainy, Lytvy, Polshchi. *Naukovo-pedahohichni studii*, 5, pp. 145—160. doi: <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2021-5-145-160>.
3. Denbnovetskyi S. O. (2022). Tsyfrova transformatsiia ukraïnskykh bibliotek v umovakh hlobalizatsii nykh peretvoren. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 1, pp. 26—33. Available at: <https://journals.uran.ua/bdi/article/view/257256>.
4. Dobko T., & Khemchian I. (2019). Naukovo-metodychni zasady rozvytku osvitiïnskykh bibliotek yak vazhlyvoho skladnyka osvithnoho seredovyschcha: pidsumky naukovoho doslidzhennia. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, 56, pp. 90—100. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2019_56_8.

5. Dobrovolska V. V., & Cherednyk L. A. (2023). Innovatsiina diialnist bibliotek v umovakh tsyfrovoho suspilstva. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 1, pp. 5—11. Available at: <https://tinyurl.com/3xdvbr32>.
6. Hryhorevska O. V., Matviichuk O. Ye., Varaksina N. V., Kropocheva N. M., & Boiko S. T. (2022). *Informatsiini resursy bibliotek zakladiv osvity: formuvannia ta vykorystannia* (Seria "Na dopomohu profesiinii samoosviti pratsivnykiv osvitiivskykh bibliotek", vyp. 28). Vinnytsia: Nilan-LTD.
7. Nazarovets S., & Kulyk Ye. (2017). Biblioteka 4.0: tekhnolohii ta servisy maibutnoho. *Bibliotechnyi visnyk*, 5, pp. 3—14. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2017_5_3.
8. Kropocheva N. M. (2021). Informatsiino-bibliotechni resursy z pytan pedahohiky ta osvity (za materialamy saitiv bibliotek universytetiv Nimechchyny). *Open educational e-environment of Modern University*, 10, pp. 89—102. Available at: <https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/341>.
9. Kuzminska O. H. (2020). *Teoretyko-metodychni zasady proiektuvannia i zastosuvannia tsyfrovoho osvitnoho seredovyshcha naukovoї komunikatsii mahistriv-doslidnykiv*. Ph.D. Thesis. Luhanskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. Available at: <https://tinyurl.com/56ks7hdm>.
10. O'Reili T. (2005.). *Web 2.0*. Available at: <https://www.slideshare.net/slideshow/web-20-9908168/9908168#2>.
11. Konings K., & Dekker R. (2005). Strategy and change management in Delft University of Technology Library. *New Review of Information Networking*, 11(1), pp. 109—121.
12. Godin S. (2002). *The Big Red Fez: How to Make Any Web Site Better*. Fireside.
13. Walsh B., & Rana H. (2020). Continuity of academic library services during the pandemic: The University of Toronto libraries' response. *Journal of Scholarly Publishing*, 51 (4), pp. 237—245.

Надійшла до редакції 19 листопада 2024 року

РЕЦЕНЗІЇ

Що може бібліографія

Гордєєв Сергій Іванович : (до 75-річчя від дня народж., 55-річчя творчої та 45-річчя пед. діяльності) : біо-бібліогр. покажч. / М-во культури та інформ. політики України, Харків. держ. акад. культури, Бібліотека ; [уклад.: С. В. Євсєнко, О. М. Левченко, О. С. Хижна ;

наук. ред. Т. О. Кирпа]. Харків : Константа, 2024. 191 с., [50] : фото. (Видатні педагоги Харківської державної академії культури).

Від 2002 р. бібліотека Харківської державної академії культури (ХДАК) проводить систематичну роботу зі складання біобібліографічних покажчиків, присвячених видатним діячам цього славетного навчального закладу. Фахівці поставили за мету створити своєрідну бібліотеку науково-довідкової літератури представників наукової школи ХДАК у серії "Видатні педагоги Харківської державної академії культури", що дає змогу не лише досягти смислової єдності в експозиції матеріалу, а й забезпечити спадкоємність біобібліографічних покажчиків. Підготовка до друку персональних біобібліографічних покажчиків потребує копійки бібліографічної роботи, здійснення персоналізованих розвідок, опрацювання значної джерелознавчої бази, ви-

вчення не лише професійного, а й життєвого шляху ювіляра. У покажчиках серії обґрунтовано актуальність тем, сформульовано суспільне, цільове та читацьке призначення видань; визначено структуру посібників із переліком розділів та їхнього змісту, склад довідково-пошукового апарату й додатків; репрезентовано об'єкти та методи бібліографування, окреслено структури бібліографічних записів тощо. Наразі побачили світ майже два десятки біобібліографічних видань, які спираються на гуманістичні принципи, повертаючи історії педагогіки "людське обличчя".

У рецензованому покажчику "Гордєєв Сергій Іванович" висвітлено 75-річний життєвий шлях, 45-річну наукову та науково-педагогічну, 55-річну творчу діяльність С. Гордєєва — режисера, відомого в Україні постановника масових свят, театралізованих програм, організатора й учасника мистецьких акцій і фестивалів, авторитетного педагога, театрознавця, дослідника історії українського театру, заслуженого діяча мистецтв України, лауреата міжнародних театральних фестивалів і творчих премій, кандидата мистецтвознавства, професора.

Колектив ХДАК пишається, що С. Гордєєв майже пів століття викладає в Академії, зокрема 30 років очолює кафедру режисури. Насичено й плідно працюючи, Сергій Іванович постійно націлений на вдосконалення навчального процесу, педагогічної майстерності, театрального мистецтва.